
Jazyková politika? Ta také rozhoduje, zda se na pracovní poradě bude mluvit česky, anglicky anebo oběma jazyky

Jazyková politika? Ta také rozhoduje, zda se na pracovní poradě bude mluvit česky, anglicky anebo oběma jazyky

29. 6. 2011; autor: Marie Kohoutová; rubrika: Rozhovory & portréty

Do 24. června 2011 trvala čtyřdenní mezinárodní doktorandská letní škola multilingvismu, kterou spolupořádaly Ústav lingvistiky a ugrofinistiky, Ústav germánských studií a Katedra středoevropských studií FF UK. O tom, že zkoumání mnohojazyčnosti v Evropě a jejích sociálních, kulturních a ekonomických souvislostí má mimořádný význam, svědčí podle doc. PhDr. Jiřího Nekvapila, CSc., zástupce ředitele Ústavu lingvistiky a ugrofinistiky FF UK, i situace v samotném etnicky a jazykově relativně „vyčištěném“ Česku.

Ve svém úvodním projevu jste zmiňoval termín Pražská lingvistická škola. Co tato škola znamená a jak zapadá do soudobého projektu o multilingvismu?

Pražská lingvistická škola byla jednou z nejvýznamnějších strukturalistických škol první poloviny minulého století, byla něčím, co opravdu vešlo do světové jazykovědy. I když zdůrazňovala nejen výzkum struktury jazyka, ale i analýzu jeho funkcí, sociálním aspektům se příliš nevěnovala a hlavně se nezabývala sociálními makroproblémy souvisejícími s existencí mnohojazyčné společnosti typu meziválečného Československa. Takže dnes se v zásadě chápeme toho, co nám naši předchůdci nechali k prozkoumání.

doc. PhDr. Jiří Nekvapil, CSc.,
zástupce ředitele Ústavu lingvistiky a
ugrofinistiky FF UK

Training Institute in Multilingualism Research tedy navazuje na Pražskou školu a všímá si oblastí, které nebyly v popředí jejího odborného zájmu. Jak jste byli konkrétně zapojeni do evropského projektu LINEE, v jehož rámci letní škola mnohojazyčnosti vznikla?

Tento rozsáhlý projekt 6. rámcového programu Evropské komise, jehož se účastnilo 9 evropských univerzit, byl členěn do čtyř tematických oblastí: mnohojazyčnost a identita, mnohojazyčnost a jazyková politika, mnohojazyčnost ve vzdělání a mnohojazyčnost a ekonomika. Multilingvismus v ekonomických kontextech byl hlavním tématem pražského týmu. Dnes to konkrétně vypadá tak, že provádíme terénní výzkum nadnárodních podniků, jako je např. automobilka Hyundai v Nošovicích, kde nás fascinuje masivní přítomnost korejských specifičností, ale v rámci projektu LINEE, který skončil na podzim minulého roku, jsme se zabývali především česko-německými nadnárodními podniky, jako je Siemens. Zajímalo nás postavení a vzájemný vztah němčiny, angličtiny a češtiny; v automobilce Hyundai zase samozřejmě postavení angličtiny, ale i to, jak je to zde s češtinou a s korejštinou.

Ale všechno souvisí se vším, tedy i tematické oblasti projektu LINEE. Ekonomika je například úzce spojena s jazykovou politikou, ať už je explicitně deklarována nebo se mlčky předpokládá. Bez jazykové politiky se nadnárodní podnik těžko obejde. Musí být například jasné, na jakém typu pracovní poradě se čeština užívat může či nemůže, kdy je přípustná jen angličtina, nebo alternativně němčina, za jakých okolností se uvedené jazyky mohou nějakým způsobem kombinovat atd.

Jazykovou politiku musí mít i stát, a to v oblasti vzdělávání – to znamená, které jazyky by se žáci měli závazně učit. Jak si podle vás Česko stojí v této oblasti?

O výuce cizích jazyků se v České republice teď vedou rozsáhlé diskuse, bohužel v tom smyslu, že vyučovat druhý jazyk je zbytečné. Místo aby se v duchu evropské jazykové politiky podporovala výuka více jazyků (minimálně dvou vedle mateřského jazyka), dává se u nás prostor názoru, že všechno lze omezit jen na angličtinu; říká se tomu politika „English only“. Samozřejmě tohle není nic, co my bychom v naší letní škole podporovali. Je třeba prosazovat například to, aby se lidé učili i jazyky svých sousedů. Je to důležité i z ekonomických důvodů, protože má úplně jiný účinek, když se zákazníkem mluvíte v jeho jazyce. Podíváte-li se na region, kde žijeme, jsme obklopeni němčinou, nejdelší hranici máme s německy mluvícím obyvatelstvem, takže němčina je velmi důležitá, ale nejen kvůli ekonomickým vztahům, ale i z hlediska vztahů sousedských a mezilidských. Nelze ignorovat ani polštinu a slovenštinu.

Podle vás je charakteristické, že se Češi problematikou mnohojazyčnosti příliš nezabývali. Proč?

Meziválečné Československo bylo sice mnohojazyčné, ale jazykovědci to víceméně ignorovali. Odsunem Němců se území dnešní České republiky po roce 1945 v určité míře etnicky homogenizovalo, a tím i jazykové (i když proti tomu působily jiné demografické trendy). Homogenizační tendence byla podstatně posílena rozdělením státu v r. 1993 – Slovensko a s ním hodně i slovenština šly pryč. Nezapomeňme i na to, že po roce 1989 byla tendence nějak se zbavit Romů. Nepřítomnost sociální a kulturní pestrosti jde často ruku v ruce s nepřítomností rozmanitosti jazykové. Není divu, že se pak pozornost odborníků přesunuje na jevy jiné.

Oproti tomu typicky multilingvní evropskou společností je Švýcarsko. Není to úplná náhoda, že koordinátoři evropského projektu o mnohojazyčnosti LINEE byli Švýcaři. Pro ně je několik jazyků běžnou součástí každodenního života. Česká společnost je a v poslední době byla převážně monolingvní, i když je zřetelné, že tato situace se postupně mění, protože zejména po roce 1989 sem přichází čím dál tím více migrantů.

Člověk by spíš uvažoval, že my jako malý národ užívající malý jazyk bychom měli mít k mnohojazyčnosti blízko a ve vlastním zájmu se dalším jazykům věnovat co nejvíc...

Ano, ale jednak jsme jen relativně malý národ a čeština není zas až tak malý jazyk (vždyť má deset milionů mluvčích!). Druhá věc je to, že Češi si na to zvykli a považují za důležité umět cizí jazyky a domluvit se jimi, ale ve smyslu mezinárodních dorozumívacích prostředků. Němčina se v Česku do roku 1997 učila nejvíc, víc než angličtina, pak se to obrátilo, ale Češi se němčinu učili jako *mezinárodní* jazyk, stejně jako se teď učí angličtinu, aby se ve světě domluvili.

Ovšem jiná věc je etnicky jakoby „vyčišťovat“ území, nepodporovat, ba dokonce přímo či nepřímo asimilovat menšiny a nevyužívat přirozených jazykových zdrojů, které tady jsou. Prostě se jazyky učit až ve škole. Zmizelo to, co bylo v prvorepublikovém Československu hodně běžné, ona přirozená jazyková prostupnost, kdy se chodilo na handl do německy mluvících oblastí do německých rodin a kdy „čeští Němci“ zase jezdili do česky mluvících oblastí. Teď se Češi učí jazyky bohužel hlavně ve škole.

Děkuji za rozhovor.

[více o konferenci](#)